

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.102:343.132

DOI <https://doi.org/10.32837/chern.v0i1.331>

А. А. Саковський
доктор юридичних наук, доцент,
директор навчально-наукового інституту № 2
Національної академії внутрішніх справ
orcid.org/0000-0003-0762-859X

НАДАННЯ ДОРУЧЕНЬ ЯК ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ

У статті досліджено наукові та практичні проблеми спільної діяльності слідчого з оперативними підрозділами під час виконання останніми доручень щодо проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, а також оперативно-розшукових заходів під час розслідування кримінальних проваджень.

З'ясовано стан наукових досліджень проблем взаємодії слідчого з оперативними працівниками та висвітлено теоретичні передумови формування поняття взаємодії.

Систематизовано наукові підходи до визначення основних критеріїв, які дозволяють схарактеризувати взаємодію як: спільну комплексну діяльність взаємно не підпорядкованих служб і підрозділів, спрямовану на вирішення загальних завдань; спільні погоджені дії на підставі нормативно-правових положень, спрямовані на запобігання або розкриття злочинів, а також розшук злочинців, що втекли або переховуються; спільну діяльність не підпорядкованих по службі оперативних підрозділів для максимальної концентрації спільних сил і засобів з метою найбільш ефективного вирішення тактичних завдань; спільні комплексні або узгоджені за часом та місцем дії оперативних підрозділів, спрямовані на вирішення спільними зусиллями завдань під час протидії злочинності; спільну концентрацію сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети та здійснення відповідних спільних заходів.

Проаналізовано нормативно-правові акти, які регламентують організаційно-тактичні засади взаємодії слідчого та працівників оперативних підрозділів під час розслідування та запропоновано найбільш ефективні шляхи оптимізації такої діяльності.

Сформовано критерії, яким повинно відповідати доручення слідчого, а також окреслено законодавчі підстави взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами під час документування правопорушень.

Ключові слова: взаємодія під час розслідування, доручення слідчого, оперативні підрозділи.

Sakovskiy A. A. GRANTING ORDERS AS A FORM OF INVESTIGATOR'S INTERACTION WITH EMPLOYEES OF OPERATIONAL DIVISIONS

The article examines the scientific and practical problems of joint activities of the investigator with operational units during the implementation of the latest instructions on investigative (investigative) actions, covert investigative (investigative) actions, as well as operational and investigative measures during criminal investigations.

The state of scientific research of the problems of interaction of the investigator with operatives is clarified and the theoretical preconditions of the formation of the concept of interaction are highlighted.

Scientific approaches to the definition of the main criteria are systematized, which allow to characterize the interaction as: joint complex activity of mutually non-subordinated services and subdivisions, aimed at solving common tasks; joint concerted action on the basis of legal provisions aimed at preventing or detecting crimes, as well as the search for fugitives or fugitives; joint activities of non-subordinate operational units for the maximum concentration of joint forces and means in order to most effectively solve tactical tasks; joint complex or coordinated in time and place of action of operational units, aimed at solving joint efforts of tasks in the fight against crime; joint concentration of forces, means and methods to achieve the set goal and implementation of appropriate joint activities.

The normative-legal acts regulating organizational and tactical bases of interaction of the investigator and employees of operative divisions during investigation are analyzed and the most effective ways of optimization of such activity are offered.

The criteria to be met by the investigator's instructions have been formed, as well as the legal grounds for the interaction of operational units with other entities during the documentation of offenses have been outlined.

Key words: interaction during the investigation, investigator's instructions, operational units.

Належна організація взаємодії слідчого з оперативними підрозділами у кримінальному провадженні потребує постійного вдосконалення

і вважається одним із основних напрямів підвищення ефективності виконання завдань щодо захисту особи, суспільства та держави від кри-

мінальних правопорушень, їх швидкого, повного та неупередженого розслідування та судового розгляду. Водночас, нині, існує ряд організаційних та процесуальних особливостей виконання доручень слідчого працівниками оперативних підрозділів, які потребують додаткового вивчення та уточнення.

Метою статті є дослідження деяких особливостей спільної діяльності слідчих та оперативних працівників під час виконання доручень слідчого оперативними працівниками, основ використання процесуальних можливостей оперативними працівниками, яких уповноважують слідчі на проведення слідчих (розшукових) дій, визначення специфіки такої взаємодії, виявлення способів підвищення та удосконалення ефективної роботи через закріплення окремих положень нормативними актами.

Найважливішою умовою досягнення успіху в розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень є взаємодія органів, які беруть участь у цій діяльності. У боротьбі зі злочинністю правоохоронні органи утворюють єдину систему і здійснюють свої функції, відповідно до Конституції України та інших законів. Водночас, правоохоронна система характеризується тим, що до її складу входять управлінські структури різної відомчої підпорядкованості. Спільність мети, завдань, принципів і характеру діяльності пов'язують їх у цілісну систему. Це цілком стосується органів досудового розслідування та підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, проблема взаємодії яких є актуальною сьогодні, оскільки безпосередньо пов'язана із завданням посилення ефективності боротьби зі злочинністю.

У процесі взаємодії слідчого та оперативних підрозділів під час досудового розслідування, між ними виникають не лише кримінально-процесуальні правовідносини, а й ділове співробітництво, відбувається якісне об'єднання сил, засобів і методів, що забезпечує оптимізацію процесу розслідування правопорушень для найбільш якісного й ефективного виконання завдань, що стоять перед досудовим розслідуванням.

Як свідчить практика, така взаємодія: надає діяльності суб'єктів цілеспрямований характер; дає можливість зосередити зусилля на найбільш актуальних поточних і перспективних завданнях виявлення, розслідування і розкриття конкретного кримінального правопорушення; допомагає визначити шляхи і засоби досягнення поставленої мети і створює умови для ефективного використання сил і засобів, якими розташовують взаємодіючі суб'єкти; сприяє найбільш раціональному використанню робочого часу, позитивно впливає на стиль роботи взаємодіючих сторін; нормалізує психологічну міжособистісну ситуацію [1, с. 54].

У науковій літературі загальній характеристиці взаємодії слідчих та оперативних підрозді-

лів приділено чимало уваги. Ця проблема була предметом дослідження таких науковців, як О. В. Баулін, Ф. Ю. Бердичевський, І. М. Гуткін, А. Я. Дубинський, Л. М. Карнеєва, О. М. Ларін, Д. П. Письменний, М. А. Погорецький, В. М. Тертишник, М. Є. Шумило та інш. Проте, окремі організаційні та процесуальні особливості виконання доручень слідчого оперативними підрозділами залишаються дискусійними.

Систематизувавши й узагальнивши думки науковців, які в різні часи досліджували важливі аспекти взаємодії, варто констатувати, що під останньою переважно розуміють спільні дії оперативних та інших підрозділів і служб, як: спільна комплексна діяльність взаємно не підпорядкованих служб і підрозділів, спрямована на вирішення загальних завдань; спільні погоджені дії на підставі нормативно-правових положень, спрямованих на запобігання або розкриття злочинів, а також розшук злочинців, що втекли або переховуються; спільна діяльність не підпорядкованих по службі оперативних підрозділів для максимальної концентрації спільних сил і засобів з метою найбільш ефективного вирішення тактичних завдань; спільні комплексні або узгоджені за часом та місцем дії оперативних підрозділів із вирішення спільними зусиллями завдань під час протидії злочинності; спільна концентрація сил, засобів і методів для досягнення поставленої мети та здійснення відповідних спільних заходів.

Законодавчо визначеними підставами взаємодії оперативних підрозділів з іншими суб'єктами під час документування правопорушень, на нашу думку, є: спільність мети і завдань оперативних працівників з іншими суб'єктами, наприклад слідчого (лише об'єднавши свої зусилля, органи досудового розслідування й оперативних підрозділів зможуть ефективно їх виконати); однакова юридична сила процесуальних актів оперативних підрозділів і слідчого (протоколи процесуальних дій, складених працівниками оперативних підрозділів, мають таке саме доказове значення, як і протоколи, складені слідчим); необхідність використання можливостей оперативного підрозділу та слідчого (слідчий вправі провадити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії (ст. 40 КПК України), а оперативний підрозділ може здійснювати НСРД у кримінальному провадженні виключно за письмовим дорученням слідчого, прокурора (ст. 41 КПК України).

Нерідко про взаємодію служб йдеться як про певною мірою «примусовий» захід, що застосовується під загрозою дисциплінарних стягнень, у тому числі і при невиконанні доручень слідчих. Так, відповідно до підпункту 3 пункту 8 розділу VI Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України

в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої наказом МВС України від 07.07.2017 № 575 зазначено, що керівник територіального органу, підрозділу поліції зобов'язаний щотижня під час оперативних нарад керівництва територіального органу, підрозділу поліції інформувати про стан виконання доручень слідчих (дізнавачів) [2]. На нашу думку не слід так односторонньо підходити до контролю виконання доручень слідчого (дізнавача), а комплексно контролювати хід розслідування правопорушення та встановлювати окремі аспекти та причини невиконання або неповного виконання доручень (перекладання слідчим на оперативних працівників своїх обов'язків, не конкретизація доручення, встановлення нереальних термінів виконання тощо).

Окремі невирішені питання на теоретичному рівні та у практичній діяльності спричиняють «непорозуміння» між оперативними підрозділами та органами досудового слідства під час спільної роботи, наслідками яких є несвоєчасне і неповне інформування слідчого про результати проведення НСРД у кримінальному провадженні; тривалий термін досудового розслідування внаслідок невиконання доручень, тощо.

Як зазначалось вище, доручення слідчого, дізнавача, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом і передбачено ч. 3 ст. 41 КПК України [3]. Крім цього, таке ж зобов'язання, передбачено п. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [4] та п. 3 розділу VI Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні [2].

Тобто, прокурор має вибір, кому доручити виконання негласної слідчої (розшукової) дії. Прокурор може доручити таке виконання слідчому або оперативному підрозділу.

Слідчий також має право доручити проведення негласної слідчої (розшукової) дії оперативному підрозділу, але лише в тому випадку, коли самостійно приймає рішення про проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Згідно п. 3.4.2 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженої спільним наказом 16.11.2012 року, оперативний підрозділ не має права передоручати доручення на проведення негласних слідчих (розшукових) дій іншим оперативним підрозділам [5].

На практиці, досить часто, прокурор доручає проведення негласної слідчої (розшукової) дії

слідчому, а слідчий, в порушення ч. 4 ст. 40 КПК України, передоручає виконання письмового доручення прокурора іншому слідчому або оперативному підрозділу.

Також, непоодинокі випадки, коли прокурор доручає провести негласну слідчу (розшукову) дію одному оперативному підрозділу, а цей оперативний підрозділ передоручає виконати доручення прокурора іншому оперативному підрозділу.

В будь-якому випадку, докази отримані з порушенням ч. 4 ст. 40, або ч. 3 ст. 41 КПК України, вважаються такими, що отримані не в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України. Відповідно такі докази не можуть бути визнані допустимими.

На сьогодні, у практичній діяльності, з боку працівників оперативних підрозділів можна почути нарікання з приводу того, що слідчі в окремих випадках зловживають своїми повноваженнями і доручають виконання таких процесуальних дій, які б могли виконати самостійно. При цьому, відповіді про виконання доручень слідчого оперативним підрозділом в окремих випадках мають вигляд формальної відповіді, про що свідчать наявні в матеріалах досудового розслідування фрази, які в більшості випадків будуються на конструкції словосполучення: «не виявилось / не представилось можливим...» [6, с. 80].

На питання формального надання доручення слідчим оперативним працівникам також звертає увагу М. Багрій і зазначає, що основним правилом надання доручення є мета висловити у дорученні саме те, що повинен встановити в інтересах кримінального провадження орган, а не які заходи він повинен для цього здійснити. Слідчий може висловити доручення словами «здійснювати оперативно-розшукову діяльність з метою одержання джерел доказів у кримінальному провадженні», «з метою встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення», «з метою встановлення фактичних обставин вчинення кримінального правопорушення». Це ніби глобальна програма здійснення оперативно-розшукової діяльності. Але слідчий може зробити і більш конкретні доручення «з метою отримання інформації про контакти підозрюваного з іншими особами у якийсь проміжок часу», «з метою розшуку матеріальних цінностей, які належать підозрюваному». Можуть бути й інші питання, які в інтересах кримінального провадження мають перевірятися шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності [7, с. 315].

Крім того, між слідчим та оперативним працівником виникає недовіра один до одного, особливо коли такі «переписки» стають нормою у їх службовій діяльності.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що працівники оперативно-розшукових підро-

здійв і слідчий повинні виконувати кожний свої функції, а успіх їхньої діяльності з розкриття правопорушення залежить від її узгодженості. Спільна робота слідчого та працівників оперативно-розшукових підрозділів під час розслідування будь-якого виду правопорушення має ретельно плануватися та узгоджуватися й ґрунтуватися на результатах спільної оцінки слідчих та оперативно-розшукових ситуацій. Тобто, під час виконання доручень взаємодія слідчого та працівників оперативного підрозділу повинна відповідати двом основним умовам: це чітке розмежування функцій взаємодії і взаємна погодженість рішень і дій слідчого та оперативного підрозділу. Єдність цих умов та їхнє дотримання є гарантією ефективності їх спільної діяльності у вирішенні завдань кримінального провадження.

В сучасних умовах прийнятною має бути позиція про те, що надання слідчим доручень оперативним підрозділам про виконання слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій доцільне тільки тоді, коли це насправді обумовлено необхідністю якнайшвидшого розслідування кримінального провадження. Доручення слідчого мають бути чітко сформовані, вмотивованими, конкретними, не допускаючи подвійного їх трактування, а також містити посилання на норми законодавчих актів України, на підставі яких надано доручення. У дорученні має бути чітко сформоване завдання, яке повинен розуміти працівник оперативного підрозділу і якого він повинен досягти, виконуючи доручення.

Література

1. Климчук М. П. Виконання доручень, як форма взаємодії слідчих та оперативних підрозділів. Вісник кримінального судочинства. 2015. Вип. № 1. С. 292-296.
2. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 7 лип. 2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
4. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 30 черв. 1993 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). 1993. № 35. Ст. 358.
5. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.
6. Абламський С. Є., Южно О. О., Лук'яненко Ю. В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень: навч. посібник. Харків: ХНУВС, 2017. 152 с.
7. Багрій М. Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Вісник Львівського університету. 2013. Випуск № 57. С. 315–321.